

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА ДИНГЕ ИШЕНҮҮ ЭРКИДИГИ ТУУРАЛУУ 2015-ЖЫЛДЫН ЭЛ АРАЛЫК ОТЧЕТУ

### Кыскача сереп

Конституция динге ишенүү же ишенбөө эркиндигин кепилдейт жана диний топтордун диний жек көрүүчүлүктү тутандырган иш-аракеттерине тыюу салат. Конституцияда дин менен мамлекет ажыратылган, диний бирикмелерди саясий максаттар менен куугунтуктоого тыюу салынат. Куралдуу атышуулар болуп, анда милиция кызматкерлери диний экстремизм жана террорчулук кылган деген айып менен камакка алынган бир нече мусулманды качып чыккан жеринен атып салышкан деген кабар болгон. Ошондой эле милиция органдары экстремисттик уюмдарды колдогон деп шектелген бир нече адамды камакка алды деген кабарлар келди. Иегова күбөлөрү мыйзамсыз диний иш-аракеттерди жүргүзгөн деген айып менен сотко берилип, уруп соккуга алынган. Бийликтер 20 га жакын “диний багыттагы” бирикмелерди экстремисттик маанайда деп эсептеп, ишмердүүлүгүнө тыюу салуу саясатын колдогон. Диний азчылыктар каттоодон өтүүдө кыйынчылыктарга дуушар болуп жатышты, бирок, кай бир каттоодон өтпөгөн бирикмелер өздөрүнүн диний кызматтарын аткарууда мамлекеттин кийлигишүүсүз эле өткөрүп жаткандыктарын белгилешкен.

Укук коргоочу мусулман-ахмади декабрь айында өлтүрүлгөн, милиция органдарынын маалыматтары боюнча, бул кылмышты ДАИШке (Ирак менен Левант ислам мамлекети) жакын уюм менен байланышы бар адамдардын тобу жасаган. Ноябрь айында эки эркек адам “Дин, Укук жана Саясат” аналитикалык борборунун директоруна кол салышкан, кийинчерээк алар Түркиядан кармалып, жылдын аягында Кыргыз Республикасынын сотунун алдында жооп берүү үчүн экстрадицияны күтүп жатышкан. Хазрат Умар атындагы Ислам университети диний экстремизмди таратууну токтотуу максатында ислам мектептери үчүн стандарттуу окуу планын иштеп чыгуунун үстүндө иштөөдө.

Ноябрь айынын аягында өлкөгө АКШнын Мамлекеттик катчысы келип, Президент Алмазбек Атамбаев менен Тышкы иштер министри Эрлан Абдылдаев менен жолугушуу учурундагы консультациялардын алкагында зомбулук экстремизм менен күрөшүү боюнча кызматташтык маселелери каралган. АКШнын элчиси менен элчилик кызматкерлери бир катар диний бирикмелерге мамлекеттик чектөөлөрдү талкуулоо үчүн өкмөттүк чиновниктер менен жолугушууларды өткөрүштү. Элчиликтин өкүлдөрү Иегова күбөлөрүнө карата сот иштерине байкоо жүргүзүштү. Ошондой эле элчилик өкүлдөрү диний бирикмелерди каттоодон өткөрүү жана башка маселелерди талкуулоо

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

максатында диний жетекчилер жана өкмөттүк эмес уюмдардын (НПО) өкүлдөрү менен жолугушуу өткөрүштү. Элчилик жүзөгө ашырып жаткан программалар чыдамдуулукка жана өз ара сүйлөшүүлөргө өзгөчө маани берет.

### **I Бөлүм. Диний демография**

АКШнын Өкмөтүнүн маалыматы боюнча калктын жалпы саны 5,7 миллион адам (2015-жылдын июль айына карата). Кыргызстандын өкмөтүнүн эсеби боюнча, элдин болжол менен 85 %ы мусулмандар, алардын көпчүлүгү сунниттер, шииттер 1%дан азыраагын түзөт. Мусулман-ахмадилердин чакан бирикмеси да бар, алар мамлекеттик эсепке кирген эмес, эл аралык уюмдун маалыматына караганда алардын саны 1000ге жакын. Элдин 5%ын православный дининдеги орустар түзөт, 10%га жакыны диний бирикмелерге кирбейт же баптисттер, лютерандар, элүүнчүлөр, пресвитериандар, харизматтар, жетинчи күндүн адвентисттери, Иегова күбөлөрү, римдик католиктер, иудейлер, буддисттер жана бахаилер сыяктуу диний бирикмелерге кирет.

Ислам шаар жана айыл жерлеринде негизги дин болуп саналат. Орустун православный дининдегилер жана башка мусулман эмес диндеги жамааттар негизинен чоң шаарларда жашайт. Кыргыз жана өзбек улутундагылардын көпчүлүгү мусулмандар, ал эми орус улутундагылар орустун православный чиркөөсүнө же протестанттар конфессияларына таандык.

### **II Бөлүм. Динге ишенүү эркиндигин мамлекет тарабынан сыйлоонун абалы**

#### **Ченемдик-укуктук база**

Конституция динге ишенүү жана дин тутуу эркиндигине, каалаган динин тутуу же тутпоо укугуна, же эч кандай динди тутпоо же диний жана башка ишенимдерин билдирүүдөн баш тартуу укугуна кепил болот. Конституция диний жек көрүүчүлүктү тутандыруучу иш-аракеттерге тыюу салат.

Конституция дин менен мамлекетти ажыратат. Ал динге негизделген саясий партияларды түзүүнү жана диний топтордун саясий максаттарга умтулуусуна тыюу салат. Конституция кайсы бир динди мамлекеттик же милдеттүү дин катары кабыл алууга тыюу салат.

Мыйзам ошондой эле бардык диндер жана диний жамааттар үчүн бирдей

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

укуктарды камсыз кылат. Мыйзам жашы жете элек балдарды өз динине киргизүү үчүн уюмдашкан бирикмелерге тартууга тыюу салат; “бир конфессиянын динчилдерин экинчи бир конфессияга киргизүүгө багытталган туруктуу аракеттерге” (прозелитизм), “ар кандай мыйзамсыз миссионердик ишмердүүлүккө” жана Дин иштери боюнча Мамлекеттик комиссиянын (ДИМК) каттоосунан өтпөгөн бирикмелердин миссионердик ишмердүүлүгүнө тыюу салат.

Мыйзам бардык диний бирикмелер, алардын катарында мектептер да ДИМКдан каттоодон өтүшүн талап кылат, Дин иштери боюнча мамлекеттик комиссия дин тармагындагы мыйзамдардын жоболору сакталышына көзөмөл кылат жана жооп берет. Каттоодон өтүү үчүн кайрылган бирикмелер каттоо тууралуу арызын, диний бирикменин уставын, учредителдик чогулуштун протоколун жана мүчөлөрдүн тизмесин ДИМКнын кароосуна өткөрүшү зарыл. Диний уюмдун ар бир конгрегациясы өзүнчө каттоодон өтүшү керек. Чет элдик диний уюмдар өз каттоосун ар жыл сайын ДИМКдан өткөндүгүн бекемдеп турушу зарыл.

Эгерде диний уюмдардын ишмердүүлүгү мыйзам талаптарына жооп бербесе же мамлекеттин улуттук коопсуздугуна, социалдык стабилдүүлүгүнө, улут аралык же конфессия аралык тынчтыкка, коомдук тартипке, саламаттыкка же адеп-ахлактуулукка коркунуч келтире турган болсо ДИМК мындай уюмдарды каттабай коюу укугуна ээ. ДИМК эгерде бирикменин келечектеги ишмердүүлүгү диний багытта эмес экендигин аныктаса ал уюмду каттоодон өткөрбөй же токтотуп коюуга укугу бар. Каттоодон өткөрбөй койгон арыздын ээлери кайрадан каттоодон өтүү үчүн арыз берүүгө же сотко аппеляция берүүгө укугу бар. Каттоодон өтпөгөн диний бирикмелер имарат жалдап, диний ишмердүүлүк жүргүзүүгө акысы жок. Тартипти бузгандыгы үчүн административдик 500 сом өлчөмүндө айып пул (7 \$) каралган.

ДИМКнын уруксатын алгандан кийин диний уюм каттоо процессин Юстиция министрлигинде аяктайт, ал жактан юридикалык статус алат, бул менчикке ээ болууга, банк эсебин ачууга жана башка келишимде көрсөтүлгөн ишмердүүлүгүн жүзөгө ашырууга жол берет. Уюм Юстиция министрлигине арыз менен кайрылат, арызда административдик структурасы, башкармалыктын тизмеси жана учредителдердин тизмеси аныкталган уставы кошо тиркелет. Эгерде диний уюм коммерциялык ишмердүүлүк менен алектенсе салык төлөөсү тийиш. Мыйзам боюнча диний уюмдарга коммерциялык эмес уюм деген статус берилип, диний ишмердүүлүгү үчүн салык төлөөдөн бошотулат.

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

Эгерде Комиссия уюмдун ишмердүүлүгү мыйзамдын талаптарына шайкеш келбейт деген кагаз жүзүндөгү кабарды жөнөтсө мыйзам ДИМКга диний уюмдарга тыюу салууга ыйгарым укук берет. Уюм бул чечимдин үстүнөн сотко кайрылууга укугу бар.

Мыйзам диний бирикмелерге “улуттук, расалык же диний кастык тутандырган уюмдашкан ишмердүүлүккө катышууга” тыюу салат. Улуттук, расалык же диний кастык тутандыргандыгы үчүн күнөөлүү адам 5 жылдан 10 жылга чейин эркинен ажыратылат. Улуттук, расалык же диний кастыктан улам өлтүрүп койсо өмүр бою эркинен ажыратылат.

Мыйзамга ылайык, каттоодон өткөн диний уюмдардын кызыкчылыгын көздөгөн айрым адамдар гана миссионердик ишмердүүлүк жүргүзүүгө акылуу. Эгерде ДИМКда катталган уюмдун атынан чет элдик миссионер чыкса, анда бул чет элдик миссионер Тышкы иштер министрлигинен виза алышы зарыл. Мындай уруксат кагаз бир жылга чейин күчүндө болот жана миссионер өлкөдө 3 жыл катары менен иштесе болот. Бардык чет элдик диний бирикмелер, алардын ичинде миссионерлер да ушул чектөөлөрдүн алкагында иш-аракеттерин жүргүзүп, жыл сайын каттоодон өтүп турушу милдеттүү. Мыйзамга ылайык иштебеген диний бирикме өкүлдөрүн айып пулга жыгып, өлкөдөн чыгарып салууга мүмкүн. Мыйзамды бузгандыгы үчүн чет элдик миссионерлер 1000 сом (14\$) өлчөмүндө айып пулга жыгылып, депортацияга кетет.

Мыйзам диний уюмдардын бекитилген процедураларга шайкеш диний адабияттарды өндүрүү, сатып алуу, чет өлкөгө чыгаруу же өлкөгө киргизүү жана диний адабияттарды таратуу укугун камсыз кылат. Бардык диний адабияттар жана материалдар мамлекеттик “эксперттердин” күчү менен диний экспертизадан өтүүгө тийиш. Мыйзам диний адабияттар менен материалдарды коомдук жайларда, үйлөрдү, мектептерди же окуу мекемелерин кыдырып таратууга тыюу салат. Мыйзам мындай тартип бузуулардын мүнөзүнө жараша айып пул карайт.

Мыйзам сейрек учурларда гана жеке менчик жана мамлекеттик мектептерде диний курстарды уюштуруп, анда диндин тарыхы жана түрлөрү тууралуу маселелерди талкуулоого, ошондо да бул курстар диний доктрина эмес, кайсы бир динге басым койбогон учурда уруксат берет.

Август айында парламент аскердик кызмат өтөө тууралуу жаңы мыйзам кабыл

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

алды, анда аскердик кызмат өтөөдөн баш тартуунун негизи катары динди киргизген. Мыйзам боюнча аскердик кызмат өтөөдөн идеялык көз караштары үчүн баш тарткан адам 18 000 сом (240 \$) төлөшү керек. Аскерге чакырылчу курактагы эркектер бул жыйымды 27 жашка чыкканча төлөшү зарыл. Аны төлөй албаган аскер курагындагы адамдар 24 күндүк аскердик жыйынга барганга милдеттүү, ал жерде теориялык, практикалык сабак өтүлөт. Аскерге чакырылчу курактагы эркектер милдеттүү аскердик кызмат өтөөдөн же анын ордуна пул төлөөдөн баш тартса, айып пулга жыгылат же 2 жылга чейин эркинен ажыратылат. Альтернативалуу кызмат өтөө мүмкүнчүлүгү мындан ары болбойт.

### Бийликтин аракеттери

Куралдуу атышуулар болуп, анда милиция кызматкерлери диний экстремизм жана террорчулук кылган деген айып менен камакка алынган бир нече мусулманды качып чыккан жеринен атып салышкан деген кабар болгон. Ошондой эле милиция органдары экстремисттик уюмдарды колдогон деп шектелген бир нече адамды камакка алды деген кабарлар келди. Иегова күбөлөрү мыйзамсыз диний иш-аракеттерди жүргүзгөн деген айып менен сотко берилип, уруп соккуга алынган. Бийликтер 20 га жакын “диний багыттагы” бирикмелерди экстремисттик маанайда деп эсептеп, ишмердүүлүгүнө тыюу салуу саясатын колдогон. Диний азчылыктар каттоодон өтүүдө кыйынчылыктарга дуушар болуп жатышты, бирок, кай бир каттоодон өтпөгөн бирикмелер өздөрүнүн диний кызматтарын аткарууда мамлекеттин кийлигишүүсүз эле өткөрүп жаткандыктарын белгилешкен.

Октябрь айында эл аралык ММКлар билдиргендей, Бишкекте жана анын тегерегиндеги бир апталык издөөнүн жүрүшүндө милиция тарабынан үч адам өлтүрүлгөн, аларды мусулман экстремисттери катары мүнөздөштү, алар диний экстремизм жана террорчулук үчүн эркинен ажыратылып, бирок, бир нече сакчыны өлтүрүп, түрмөдөн качып чыгышкан. Калган качкындар да кармалган. Кабарларга караганда, качкындар менен укук коргоочу орган кызматкерлеринин ортосундагы атышуулардан улам бир нече жаранга ок тийип өлгөн.

Кабарларга ылайык, август айында Ички иштер министрлигинин орган кызматкерлери Ошто Иегова күбөлөрүнүн элүүгө жакын адамдарынын сыйынуу үчүн жыйынын таркаткан: алардын алты адамы денесине жаракат алган жана он адамын камакка алган, калганын атабыз деп коркуткан.

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

Милиция органдары диний жолугушуунун жетекчиси Нурлан Усупбаевди мыйзамсыз диний ишмердүүлүгү үчүн күнөөлөшкөн. Усупбаевди катуу сабап коюшкан. Усупбаевди жактаган канадалык адвокат билдиргендей, милиция кызматкерлери сот ишти карап жаткан учурда соттун имаратынын ичинен да, сыртынан да жапа чеккендерди, алардын адвокаттарын, күбөлөрдү көрмө тасмага тартып, көчөдөн да куугунга алган, бул анын сөзү боюнча аларды коркутуу аракети болгон. Оштун шаардык соту Усупбаевдин ишин кароодон баш тарткан. Сентябрь айында Ош шаарынын прокурору Ош облустук сотуна кайра кароого берген. Октябрь айында облустук сот төмөнкү инстанциянын чечимин күчүндө калтырып, Усупбаевдин ишин жаңыртуудан баш тарткан.

Усупбаев жана башка жапа чеккендер Ош шаарынын прокуратурасына милициянын үстүнөн аларга туура эмес мамилесине дат арызы менен кайрылган. Прокуратура милиция кызматкерлерине каршы иш козгоо үчүн “фактылар менен кырдаалдын жетишсиздигин” айтып, кылмыш ишин козгоодон баш тарткан.

9-февралда Ички иштер министрлигинин кызматкерлери Кара-Суу шаарындагы "Ас-Сарахси» мечитинин имамы, улуту өзбек Раход Камаловду камакка алган. Камаловдун адвокаттары билдиргендей, милиция органдары анын ээлигинен тыюу салынган Хизб ут-Тахрир диний уюмуна таандык адабияттарды табышкан. Укук коргоо органдарынын билдиргенине караганда, Кара-Суунун 10тургуну Камаловдун үстүнөн арыз менен кайрылган, анда Камалов балдарды Сириядагы ДАИШтин катарына кирүүгө чакырып жаткандыгы айтылат. Камаловдун адвокатынын айтымында, 10 тургундун бирөө гана соттун кароосунда күнөөкөр деп көрсөтмө берген. Башкалар болсо Камалов алардын балдарын Сирияга согушууга чакырып жаткандыгын айткан эмес. Укук коргоо органдарынын өкүлдөрү Камалов ислам халифатын курабыз деген үгүт-насыят иштерин далилдеген көрмө тасмалар бар деп билдиришкен.

Камаловдун адвокаттары болсо мындай деп билдиришти: Камаловду Хизб ут-Тахрирдин жана башка тыюу салынган диний уюмдардын мүчөлөрүн камоонун эпкинени менен кармашкан. Камаловдун адвокаттарынын сөзүнө караганда, Камаловдун ээлигинен табылган материалдарда экстремисттик маанай жок болгон. Соттун кароо иштери 23-июлда башталып, Кара-Суу райондук соту 7-октябрда Камаловго диний кастыкты тутанткан жана экстремисттик материалдарды сактап, аны таркаткан деген айып койгон. Камаловду 5 жылга эркинен ажыратууга өкүм чыгарган. Анын адвокаттары

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

апелляцияга берген, бирок, Ош облустук соту 24-ноябрда мурунку өкүмдү күчүндө калтырып, Кара-Суу райондук соту четке каккан кызмат абалынан кыянаттык менен пайдаланган деген күнөөнү Камаловго кайра таккан. Ош облустук соту Камаловдун жазасын жогорулатып, 10 жылга эркинен ажыраткан.

10-сентябрда милиция кызматкерлери Кара-Сууда жашаган улуту өзбек Абдулла Нурматовду камакка алган, ал имам Камаловдун жарыяланган сөздөрү мага жагат деп Odnoklassniki.ru медиа платформасынын сайтында жазган. Адам укугу боюнча жогорку адвокаттын сөзүнө караганда, милиция кызматкерлери 10-сентябрда Нурматовдун үйүнө тинтүү жүргүзүп, 11-сентябрда иликтөө мөөнөтү учурунда үй камагына кое беришкен. Нурматовдун адвокаты Хусунбай Салиев анын клиентин үйгө бошоткондо денеси бүт сабагандан калган көгала так болчу деп билдирген. Нурматовдун атасы баласын эсинен танганча сабалган деп айтты.

Укук коргоо органдары жылдын ичинде экстремисттик мүнөздөгү 294 кылмыш катталгандыгын билдирди. Алар бул кылмыштар боюнча 124 иш козгошуп, 239 адамды камакка алышкан. Милиция кызматкерлери бир канча аялды экстремисттик маанайдагы материалдарды тараткан, диний-экстремисттик ишмердүүлүккө катышкан жана жаштарды экстремисттик уюмдарга азгырышкан деп күнөөлөп камакка алган. Камакка алуу фактылары басма сөздөргө жарыя болгон, бирок жыл аягына карата кошумча маалыматтар болгон жок.

Укук коргоочулар менен адвокаттар билдиргендей, 2014-жылы башталган Хизб ут-Тахрирдин мүчөлөрүн камакка алуунун саны өсүүдө. Эсепте диний экстремисттердин катарында деп эсептелген 1846 адам бар, алардын 1347син бийликтер Хизб ут-Тахрирдин мүчөлөрү деп эсептешет. Эсептегилер милиция кызматкерлери шектелген адамдарды суракка алып, аларды камоо тууралуу чечим чыгышы мүмкүн дегендер. Көп учурда милиция кызматкерлери экстремизм боюнча камакка албай эле эсепке коюшат, бирок алардын бардык маалыматтары милиция иштеринде сакталат. Хизб ут-Тахрирдин 40 мүчөсүнө айып тагылган жана алардын 23үн түрмөгө камоого өкүм чыккан.

Бийликтердин пикири боюнча коопсуздукка коркунуч келтирет деп эсептелген мусулман жамааттарынын ишмердигин чектөөнү улантышты. Бийликтер 20га жакын “диний багыттагы” бирикмелердин, алардын катарында Аль-Каиданын, Талибандын, Чыгыш Түркстан ислам

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

кыймылынын, Курд Элдик Конгрессинин, Чыгыш Түркстанды бошотуу уюмунун, Хизб ут-Тахрирдин, Ислам джихад союзунун, Түркстан Ислам партиясынын, Биригүү чиркөөсүнүн (Мун Сан Мен), Ат-Такфир Валь-Хиджранын, Жайшуль Махдинин, Джундь-аль Халифаттын, Ансаруллохдун, Ат-Такфир валь Хиджранын, Акромиянын, ДАИШтин, Джебхат ан-Нусрабдын, Катибат аль-Имам Бухаринин, Жаннат Ошикларинин жана саентология чиркөөсүнүн ишмердүүлүгүнө тыюу салуу саясатын жүзөгө ашырууну колдошту. Ошондой эле бийликтер А.А.Тихомировго, ошол эле Саид Бурятский деп аталат, ага байланыштуу бардык ишмердүүлүккө жана материалдарга тыюу салган.

Бийликтер Хизб ут-Тахрирге мүчө болгонду, бул уюмдун атынан ишмердүүлүк жүргүзгөндөй же иш аракет жасагандай эле мыйзамсыз деп эсептешет. Укук коргоо органдары 1847 адамды Бишкектеги диний экстремисттик уюмдардын демилгелүү мүчөлөрү катары мүнөздөшөт. Ички иштер министрлигинин маалыматы боюнча өлкөдө Хизб ут-Тахрирдин 3000 мүчөсү жана 20 000 ге жакын жактоочулары бар. Ошондой эле отчетто Бишкекте 158 салафиттер бар деп билдирген. Экстремисттик же террордук уюмдар менен катышы бар деп айып тагылган 106 адам эсепте бар, алар түрмөдө жазасын өтөөнү улантууда.

Кабарларга караганда эсепте турган диний экстремисттик уюмдардын мүчөлөрүнүн жалпы санынын 23ү аялдар. Ички иштер министрлиги эсепке алган экстремисттик топтордун 62%ы түштүктө жашайт жана ИИМдин аныктоосу боюнча, экстремисттик мүнөздөгү кылмыштардын 74%ы түштүктө болот. Хизб ут-Тахрир уюмунун өкүлдөрү өлкөнүн түштүгүндө жигерлүү иш-аракет жүргүзгөн, бул уюмдун мүчөлөрүнөн камакка алынгандардын 70%ы түштүктө камалган. Бийликтер ошондой эле Талас жана Чүй облустарында да Хизб ут-Тахрир уюмунун ишмердүүлүгүнө текшерүү жүргүзүшкөн.

Хизб ут-Тахрирдин иштери боюнча адвокаттар Мамлекеттик улуттук коопсуздук комитетинин кызматкерлери (МУКК) экстремизмге катышы бар деп шектелген адамдардын үйүнө тинтүүгө ордерибиз бар деп жалган айтып кирип, Хизб ут-Тахрирдин басылма материалдарын таап же “өздөрү” таштап коюп, анан шектелген адамды камакка алышкан деп көрсөтүп жатышты. Укук коргоочу органдардын чиновниктеринин маалыматтарына караганда экстремисттик багыттагы 7000 ашуун материалдар тартып алынган.



## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

Декабрь айында Президент Алмазбек Атамбаев жыл сайын өтүүчү пресс-конференция өткөрүп, диний экстремизм жана террорчулук боюнча суроолорго жооп берди. Ал чет өлкөдөгө диний экстремисттик уюмдардын тарабына өтүп, согушка катышкан жарандарды жарандыктан ажыратуу идеясын колдогон. Атамбаев диний жетекчилер Куранды билбеген адамдарга “кайырмак салат” деп сындаган.

Июль айында Премьер-Министр Темир Сариев диний экстремизм үчүн камалгандарга өзүнчө түрмө курууну сунуштаган. НПОлордун айтуусунда, бийликтегилер тыюу салынган уюмдар менен байланышы бардыгы үчүн камакка кесилгендерге кандайдыр бир диний материалдарды берген эмес, бирок аларга түрмөлөрдө өз динин тутуп, сыйынууга уруксат берген.

Мамлекеттик отчетторго ылайык, бардыгы болуп 2600 мечит , 81 ислам мектеби, 68 мусулман фонддору, борборлору жана бирикмелери, 380ден ашуун христиан уюмдары жана бирикмелери, 26 чет элдик протестант уюму, 1 еврей жамааты, 1 будда жамааты, 12 бахаизм жамааты катталган, жалпысынан өткөн жылдагы санына окшош.

Диний уюмдардын өкүлдөрүнүн билдирүүсүнө караганда, ДИМКда каттоодон өтүү өтө кыйын жана бир айдан бир нече жылга созулуп кетиши мүмкүн. Каттоодон өтпөгөн диний топтордун өкүлдөрүнүн маалыматында айтылгандай, алар диний чогулуштарын мамлекеттин тоскоолдугу эле өткөрүп жатышкан. Атап айтканда, мисалы, мурунку жылы катталган, бирок арызы каралып, каттоосу узартыла элек Орус Православный чиркөөсүнүн ишине бийликтер тийишкен эмес, деп билдиришкен.

Мусулман-ахмади жамаатын бийликтер тыюу салынган тизмеге киргизбесе дагы ДИМК алардын каттоосун узартуудан баш тарткан. Башында Ахмадия жамааты 2002-жылы катталган.

Конституциялык Палата 2014-жылы сентябрь айында кабыл алган Дин тууралуу мыйзамдагы диний жамааттын курамы 200 адамдан кем болсо каттоодон өтүү арызы кабыл алынбайт деген бөлүмүн конституцияга шайкеш келбейт деп тапкан чечимин жергиликтүү соттор жүзөгө ашырган эмес. Иегова күбөлөрүнүн жетекчилери эгерде ар бир аймактагы жамааттын саны 200дөн кем болсо бийликтер каттоодон өткөрбөй жатышкандыгын билдиришти. Алардын маалыматына караганда туюкка камалып калышкан, анткени, мүчөсү 200гө жетпесе, каттоодон өтө алышпайт, каттоосу жок болсо, жолугушууларды өткөрүп, жаңы мүчөлөрдү кабыл ала алышпайт.

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

Жамааттар таратуучу диний адабияттарды текшерүүчү эксперттерди жалдоо жана алардын ишин баалоо процедурасы аныкталган эмес. Дин илими боюнча окумуштуулардын пикиринде, ДИМКнын кызматкерлери же комиссия келишим түзгөн диний тилчилер эксперт катары чыгышкан. Адвокаттардын билдирүүсүндө, ДИМКнын эксперттери прокурорлор тарабында болушуп, формалдуу түрдө кылмыш-жаза кодексинин алкагында “эксперт” болушкан эмес.

Диний топтордун өкүлдөрүнүн пикири боюнча, аскер кызматын өтөөдөн же бошонуу үчүн салынган пулду төлөөдөн баш тартуу кыйынчылыктарды туудурат, анткени мамлекеттик жана башка жеке менчик уюмдарда иштөө үчүн аскердик кызмат өтөө зарыл шарт болуп саналат.

### **III Бөлүм. Динге ишенүү эркиндигин коом тарабынан сыйлоонун абалы**

Декабрь айында Ахмадия кыймылынын өкүлү, укук коргоочу Юнусжан Абдужалилов Жалал-Абадда, өз үйүнүн алдында өлтүрүлгөн. Милиция кызматкерлери бул кылмышка байланыштуу шектелген 9 адамды кармаган. Алардын айтуусунда, булар ДАИШ менен катышы бар уюм мүчөлөрү болгон. Жылдын аягына карата МУКК бул ишти иликтөөнү улантып жаткан.

Ноябрь айында эки эркек “Дин, Укук жана Саясат” аналитикалык борборунун директору Кадыр Маликовго Бишкектеги дүкөндөн чыгып баратканда кол салышып, бетин, моюнун тилип кеткен. МУККтун маалыматына караганда, буга күнөөлүү деп шектелген Тилек уулу Алибек менен Рыскул Бейшеналиев кол салган соң өлкөдөн Казакстанга чыгып, андан ары 27-ноябрда Түркияга учуп кетишкен. Жылдын аягына карата ал экөөнү сотко берүү үчүн экстрадициясын күтүп жатышкан.

Өлкөдө исламий жогорку административдик орган Кыргызстан Мусулмандарынын Дин башкармалыгы (КМДБ) деп аталган “Муфтият” бардык ислам уюмдарына, институттарга, медресе, мечиттерге жооп берет. Конституциянын жоболоруна ылайык муфтият көз каранды эмес орган, бирок, НПОлордун маалыматына караганда, өкмөт башкармалыкка, муфтийди шайлоодо да өз таасирин тийгизип жатат.

Хазрат Умар атындагы Ислам университети муфтият менен байланыштуу уюм болгондуктан ислам мектептерине, медреселерге жана орто мектептерге

## КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ

байкоосун улантып, окуу планын стандартташтыруу жана муфтият же ДИМК экстремисттик деп тааныган диний окууларды токтотуу максатын билдирди. Окуу планын иштеп чыгуу жылдарга созулат.

### IV. АКШ өкмөтүнүн саясаты

Мамлекеттик катчы 31-октябрдан 1-ноябрга чейин мезгилде өлкөдө болуп кайтты. Президент Алмазбек Атамбаев жана Тышкы иштер министри Э.Абдылдаев менен жолугушуулар болуп өттү. Адам укугун жана жеке эркиндигин сактоо, зомбулук экстремизм менен күрөшүү боюнча аймактык кызматташтыктын зарылдыгы тууралуу маселелер талкууланды.

АКШ элчиси, элчилик жетекчилиги менен кызматкерлери мамлекеттик чиновниктер, алардын катарында ДИМК кызматкерлери менен да жолугушуу өткөрүшүп, кай бир диний топторго болгон мамлекеттик чектөөлөрдү талкуулашты жана дин тутууга өтө чыдамдуулукка чакырышты. Элчилик кызматкерлери Иегова күбөлөрүнүн иши тууралуу сот иштерине мониторинг жүргүзүштү. Элчилик кызматкерлери муфтият өкүлдөрү, диний топтордун, НПОлордун жетекчилери, жарандык коом өкүлдөрү менен жолугушуп, Дин тууралуу мыйзамдагы өзгөрүүлөр, зомбулук экстремизм менен күрөшүүдөгү иш- чаралар, көз каранды эмес топторду каттоо жана диний азчылыктардын укуктары тууралуу талкуу өткөрүштү.

Элчилик АКШнын мусулман динчилдерин жана коомдук ишмерлерди конфессиялар аралык диалог менен диний толеранттуулук маселеси боюнча сүйлөшүүгө чакырды. Элчилик жергиликтүү медреселерде англис тилин окутуу программасына финансылык колдоо көрсөттү, бул келечекте окуучулар эл аралык диний диалогдорго эркин катышып, жогорку окуу жайларында окууга жана ишке орношууга жакшы көмөк болот. Элчилик дин тутууга чыдамдуулукка көмөктөшүүчү программалары бар НПОлорго финансылык колдоо берүүнү улантып жатат.